

Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 20 051.057
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

доктору політичних наук, професору
Дерев'янку Сергію Мироновичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри політології Львівського національного університету імені Івана Франка Романюка Анатолія Семеновича на дисертацію Мельничука Василя Івановича **«Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 «Політологія»

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан державотворення в Україні – унікальний історичний сценарій, який твориться тут і зараз. Системні перетворення, реалізація чітко визначеного зовнішнього курсу, максимально консолідований спротив збройній агресії військ Російської Федерації нашарувалися і вимагають включеності усіх ресурсів політичних інститутів, громадянського суспільства, міжнародної спільноти та інших акторів. Разом із цим, раніше запущені трансформації у політиці продовжують свій розвиток, зазнають змін та корегувань і також адаптуються до зовнішніх обставин. Саме інтеграція всіх перелічених аспектів у предметне поле дисертаційного дослідження В. І. Мельничука, з одного боку, привертає науковий інтерес, з іншого боку, розкриває такі міжінституційні зв'язки та взаємодії, які раніше видавалися або непомітними, або не важливими. Усвідомлюючи складність наукового пошуку, ми підкреслюємо появу невідворотного дослідницького

тренду з мінливими похідними та актуальністю щодо запиту від академічної та державницької спільнот.

Принагідно відзначимо, що В. І. Мельничук неодноразово у своїй кваліфікаційній праці наголошує, що притаманна країні звичка за замовчуванням піддавати критиці системні перетворення у рамках різних реформ наразі є не надто виправданою (с. 51, 113). До прикладу, складники теми дисертації – децентралізація та євроінтеграція України, на нашу думку, не безпідставно отримали позитивну оцінку експертних кіл та міжнародних інституцій. У свою чергу, здобувач апелює до власних висновків на підставі здійснення компаративного аналізу щодо європейських та вітчизняних практик змістовного наповнення компетенцій органів місцевого самоврядування. У роботі встановлено, що у сферах фінансово-економічної діяльності, охорони громадського порядку, комунального обслуговування, благоустрою і охорони навколишнього середовища та соціальній сфері такі компетенції є досить подібними (с. 179–180). Різниця полягає у тривалості їхньої реалізації та стану матеріально-технічного забезпечення.

Відтак актуальність теми та підходів до розв'язання мети дисертаційного дослідження зумовлена, у тому числі, об'єктивною оцінкою сучасного стану речей у просуванні децентралізаційної реформи та можливостей, які можуть бути використані країною в ході реалізації курсу євроінтеграції. Не менш важливо звернути увагу на з'ясовані й описані дисертантом аспекти співставлення вітчизняних та європейських відцентрових тенденцій.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснене на кафедрі політичних інститутів та процесів в рамках держбюджетної теми Навчально-методичного і наукового центру політичних та євроінтеграційних досліджень Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника «Євроінтеграційний вибір України: історія, політика, перспективи» (номер державної реєстрації 0109U001413). Тему дисертації затверджено Вченою радою Прикарпатського

національного університету імені Василя Стефаника (протокол №2 від 26.09.2019 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Актуальність дисертаційної праці В. І. Мельничука зумовлюється її метою, предметом та об'єктом дослідження, які сформульовані достатньо чітко у межах спеціальності 052 «Політологія».

Мета дослідження: науково-теоретичне обґрунтування особливостей функціонування системи місцевого самоврядування, зумовлених реформою децентралізації та реалізацією євроінтеграційного курсу держави. Завдання, підпорядковані вказаній меті, розв'язано автором із використанням широкої методологічної бази, яка включає інструментарій неінституціонального, аналітичного, ретроспективного, синергетичного, системного, структурно-функціонального та інших підходів.

Зміст роботи та опубліковані наукові праці В. І. Мельничука дають підстави стверджувати, що мета та дослідницькі завдання вирішені ним у повному обсязі та відповідають підсумкам і висновкам дисертації. Здобувачем опубліковано дев'ять наукових статей, з яких шість – у фахових виданнях із політичних наук в Україні, три статті в іноземних наукових журналах. У вказаних працях висвітлені основні положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист. Усі результати кваліфікаційного дослідження отримано автором самостійно. Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у роботі, також підтверджується їхньою апробацією на шести міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Якість, обсяг та кількість публікацій здобувача відповідає вимогам, встановленим для здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Представлені дисертантом загальні висновки відповідають сформульованим у вступі меті та завданням, впливають зі змісту роботи, є чіткими та логічними, містять основні результати дослідження. Зміст роботи детально та ґрунтовно відображено в анотації.

Наукова новизна та достовірність одержаних результатів, що виносяться на захист. Наукова новизна дисертації В. І. Мельничука зумовлена поставленими завданнями та результатами їх розв'язання і полягає, у тому числі, в максимальному наближенні її змісту до реалій сьогодення. Накопичений досвід функціонування системи місцевого самоврядування, інтеграція у нього децентралізаційних вимог, просування євроінтеграційного вектору, нова оцінка спроможності громад, яка виходить за межі суто фіскальних повноважень, – усе це у викладі автора є гранями модерного конструкту державотворення. Так, здобувач пропонує об'єднати «правоздатність, інституційну та фінансово-матеріальну спроможність місцевих громад у послідовно-темпоральному розвитку» поняттям «регіональної самоврядності» (с. 21). Тим самим В. І. Мельничук відходить від усталеної традиції сприймати самоврядування як суто дозволену державою можливість вирішувати регіональні питання на розсуд і за участі місцевих громад, їхніх офіційних представників. Дисертант звертає нашу увагу, що разом із державницькими рішеннями щодо формування регіональної самоврядності має місце й аспект еволюції суспільства, яке здатне і готове брати на себе відповідальність за власний добробут, комфорт та благоустрій середовища проживання (с. 181). Погоджуємося з В. І. Мельничуком у тому, що на сучасному етапі існує потреба «забезпечення вичерпного політико-правового підґрунтя для реалізації можливостей інституту місцевого самоврядування» (с. 21–22). Новели законодавства потребують узгодження і з конституційними нормами, і з урядовими методиками, якими у своїй діяльності послуговуються новостворені ОТГ.

Автор повсюдно простежує вплив етапу повномасштабного вторгнення російських військ на територію України на функціонування політичних інститутів, їхні повноваження і можливості переорієнтації на сучасні виклики. Передусім ідеться про органи місцевого самоврядування, які безпосередньо із новоствореними громадами опинилися в епіцентрі війни. Схвально оцінюємо виокремлені дисертантом пріоритети міжнародного співробітництва громад, які

увійшли до пункту наукової новизни (с. 23). Зокрема, В. І. Мельничук деталізує затребувані взаємодії українських населених пунктів з містами-побратимами в умовах російсько-української війни, а саме: «звернення з проханням про допомогу з одночасним запрошенням представників місцевої влади відвідати деокуповане місто чи місто, постраждале від російської збройної агресії, що сприятиме реальному розумінню справ і потреб нашої держави, її населення; аргументація підтримки одразу кількох напрямків необхідної допомоги: для внутрішньо переміщених осіб в Україні і за кордоном; для інших регіонів країни, які найбільше постраждали від війни; для релокованих підприємств і бізнесу як важливих суб'єктів стабілізації економіки; заклик до зарубіжних органів місцевого самоврядування з вимогою звернутися до урядів своїх країн щодо надання військової та поглиблення дипломатичної підтримки України, посилення санкційного тиску на Російську Федерацію; формування і наповнення сегменту контрпропаганди через комунікацію з закордонними громадами, бізнесом, лідерами громадської думки, ЗМІ, створення інфоприводів про Україну тощо» (с. 22, 138). Дійсно, апелювання до світової спільноти у форматі адресних персоналізованих звернень, поглиблення міжнародного співробітництва громад, яке, як зауважує автор інституціоналізоване, але раніше не розвинене, стає запорукою вирішення питань і реалізації потреб, зумовлених руйнівною війною. Аргументацію, викладену у дисертації з цього приводу, вважаємо вичерпною, а наведені приклади розширення зв'язків між регіонами України та закордоння – переконливими.

Практичне значення результатів дослідження В. І. Мельничука полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані як у науково-дослідницькій, так і в освітньо-викладацькій роботі. Прикладна та наукова цінність дослідження В. І. Мельничука лежить у площині науково-теоретичного обґрунтування особливостей функціонування системи місцевого самоврядування, які зумовлені реформою децентралізації та реалізацією євроінтеграційного курсу держави. Зміст та подальші висновки роботи є

актуальними для впровадження в інституціональній площині, в академічному процесі підготовки майбутніх політологів, державних службовців, фахівців з міжнародних відносин, в практиці формування компетенцій менеджерів місцевого самоврядування, депутатів рад різних рівнів тощо.

Загальна оцінка змісту роботи. Детальне ознайомлення з текстом дисертації В. І. Мельничука дає підстави стверджувати, що підхід здобувача до розкриття регіональних особливостей реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України відзначається ґрунтовністю і фундаментальністю дослідження. Логіка структури дисертації підпорядкована вирішенню сформульованих у вступі дослідницьких завдань. Чіткою є постановка мети, завдань, об'єкта та предмета дослідження. Наприкінці кожного розділу представлено висновки з проведеної наукової розвідки.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких містить по три підрозділи, висновків, списку літератури та використаних джерел (328 позицій) та додатків (на 24 сторінках). Загальний обсяг дисертації становить 257 сторінок, із них основного тексту – 192 сторінки.

Щодо аргументації, то відповідно до дослідницьких завдань (с. 18) та з урахуванням обраних автором проблем і обставин вона доволі широка і підкріплена висновками аналізу значної кількості джерел, документів, статистики тощо. Так, для оцінки співробітництва між територіальними громадами та їх із закордонними партнерами, було опрацьовано відповідні реєстри (Реєстр договорів про співробітництво територіальних громад та Реєстр міжрегіональних угод про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво), які дозволили здобувачу виділити ефективні напрямки такої співпраці, оцінити успішні кейси, з'ясувати спільні потреби громад та їхні підходи до вирішення цих потреб (с. 122–124). Таким чином, аспект інституціонального забезпечення співробітництва ОТГ та практичної площини такої діяльності самоврядних структур було унаочнено, чим

порушено традиційний скепсис щодо спроможності територіальних громад в Україні.

Логіка побудови дисертації чітка та послідовна, починаючи зі вступу, де викладено аргументацію актуальності обраної теми, мета, завдання та методи дослідження, представлено пункти наукової новизни, практичне значення проведеної розвідки, аспекти її апробації тощо. Перший розділ дисертації присвячено теоретичним засадам дослідження процесу децентралізації влади та формування системи місцевого самоврядування, другий – регіональним особливостям реформування місцевого самоврядування України в контексті територіальної організації влади та євроінтеграції, третій – проблемам і перспективам реформування вітчизняного місцевого самоврядування та територіальної організації влади у контексті децентралізаційних та євроінтеграційних практик. Висновки до роботи є структурованими відповідно до сформульованих дослідницьких завдань.

Проведений аналіз дисертації В. І. Мельничука дає підстави вважати її завершеною та цілісною науковою працею з проблем реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення її автором вимог академічної доброчесності за результатами відповідної перевірки дисертаційної роботи та опублікованих праць.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційного дослідження. Позитивно оцінюючи зміст, аргументи і результати дисертаційного дослідження В. І. Мельничука, вважаємо за необхідне висловити щодо них деякі зауваження та рекомендації:

1. Неодноразово звертаючись у дисертації до питання національної моделі місцевого самоврядування, автор констатує необхідність її формування та визначає, що наразі держава перебуває на певному етапі цього процесу (с. 24, 146, 180). Тут, на нашу думку, логіка аналізу вимагає авторського внеску у конкретизацію цієї майбутньої моделі, визначення її рис на нинішньому етапі,

встановлення недоліків чи суперечностей у політико-правовому забезпеченні місцевого самоврядування України. Загалом, концептуалізація саме національної моделі місцевого самоврядування стала б перевагою у розкритті тієї частини дослідницької роботи, що стосується викликів для функціонального перезавантаження вітчизняної системи місцевого самоврядування в умовах децентралізації (п. 3.2).

2. Важливою подією історичного становлення місцевого самоврядування та його змісту стало формування Магдебурзького права як вагомої правової системи міського самоврядування в Європі. У дисертації автор справедливо стверджує, що «законодавство німецького міста Магдебург дало старт писаному праву щодо організації міського життя» (с. 33). Дійсно, як ідеться у тексті наукової праці, «у XII-XIV століттях норми Магдебурзького права були прийняті у 80 європейських містах, у тому числі й українських: Львові, Хусті, Кам'янці-Подільському, Луцьку, Житомирі, Києві, Каневі, Вінниці – загалом понад 200 населених пунктів...» (с. 33). Також В. І. Мельничук звертається до дослідження професора М. Кобилецького, який обґрунтував три різноманітні моделі Магдебурзького права на українських землях (с. 33). Однак, використовуючи метод ретроспективного аналізу, автор не охопив ним у даному контексті саме специфіку проявів європейських самоврядних тенденцій в тогочасних містах України. Важливо простежити еволюцію того ж міського права, спадковість його норм для українських міст, які зазнавали нових зовнішніх впливів, щоб мати уяву про попередні надбання самоврядування, які насправді були, і це вони пов'язують українську та європейську традиції.

3. У підрозділах 1.2 та 3.3 автор апелює до європейського досвіду формування і діяльності органів місцевого самоврядування та територіальної організації влади, зокрема у запозиченні та апробації ефективних практик самоврядності. Серед розглянутих прикладів такі групи держав, як Балтійські, Скандинавські, члени Вишеградської групи, країни ЄС – учасниці G7 (с. 45–46). І як вже зазначалося, у роботі проведено порівняльний аналіз та зіставлення відповідних напрямків діяльності української та європейської

систем місцевого самоуправління. Разом із заявленим завданням «визначити перспективи інтеграції європейського досвіду у систему місцевого самоврядування та формат територіальної організації влади України» (с. 18) варто включити до дослідницького пошуку ті аспекти європейських моделей місцевого самоврядування, які апробує або апробувала вітчизняна політична система, що було б аргументом в оцінці сумісності двох систем або ж частиною своєрідної «роботи над помилками» у конструюванні децентралізаційного формату владних відносин. По суті, йдеться про певне упущення автора, пов'язане із попереднім висловленим зауваженням.

4. У другому та частково третьому розділах дисертації відправною точкою для оцінки якості децентралізаційних процесів та загалом стану місцевого самоврядування здобувач обрав вітчизняну нормативно-правову, зарубіжне законодавство проаналізованих країн (с. 45–66), положення Європейської хартії місцевого самоврядування (с. 76, 128, 161, 170). Вважаємо, що науково-теоретичній цілісності дослідження сприяло б виділення в окремий підрозділ аналіз політико-правових аспектів функціонування самоврядних структур.

5. Апелюючи до субсидіарності як форми адміністративної передачі повноважень від центру до громад в європейських державах (с. 41–42) та принцип наділення місцевих управлінців таким обсягом компетенцій, які дозволяють ефективно й оперативно вирішувати соціальні проблеми і запити на місцях (с. 66), доцільно дати комплексну оцінку прояву вказаної характеристики децентралізації в Україні, позаяк, виходячи з теми дисертації, державний курс на децентралізацію та євроінтеграцію має на сучасному етапі все більше точок дотику.

Враховуючи багатоаспектність предмета дослідження, актуальність теми в умовах сучасного етапу державотворення, системність та обґрунтованість наведених аргументів, наголосимо, що висловлені зауваження і рекомендації не впливають на високу оцінку дисертації В. І. Мельничука, не знижують її теоретичної та прикладної цінності.

Загальний висновок. Положення дисертації є ґрунтовною розробкою нагальної проблеми, доказової з урахуванням як релевантних концептуальних позицій, так і сучасних тенденцій внутрішньополітичних та міжнародних процесів. Таким чином, дисертаційне дослідження Мельничука Василя Івановича «Регіональні особливості реформування місцевого самоврядування в процесі децентралізації та європейської інтеграції України» за своїм змістом, рівнем наукової новизни та характером висновків відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від № 44 12.01.2022 р. (зі змінами від 21.03.2022 р. № 341), не містить ознак порушення академічної доброчесності, тому його автор В. І. Мельничук заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» зі спеціальності 052 «Політологія».

Офіційний опонент:

завідувач кафедри політології

Львівського національного університету

імені Івана Франка,

доктор політичних наук, професор

 Романюк А. С.

Згідно з проф. Романюком А. С. затверджую:

